

Cyberbullying LGBTQ+ osoba; žrtvine percepcije vlastitih iskustava, motiva počinitelja i posljedica

Tomić, Oliver

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:500161>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-02-24**

image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

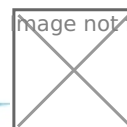

image not found or type unknown

Sveučilište u Zadru

Odjel za sociologiju

Sveučilišni preddiplomski studiji sociologije (dvopredmetni)

Oliver Tomić

***Cyberbullying LGBTQ+ osoba; žrtvine percepcije
vlastitih iskustava, motiva počinitelja i posljedica***

Završni rad

Zadar, 2022.

Sveučilište u Zadru
Odjel za sociologiju
Preddiplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

Oliver Tomić

***Cyberbullying LGBTQ+ osoba; žrtvine percepcije vlastitih
iskustava, motiva počinitelja i posljedica***

Završni rad

Student: Oliver Tomić

Mentor: doc.mr.sc. Dražen Cepić

Zadar, 2022.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, Oliver Tomić, ovime izjavljujem da je moj završni rad pod naslovom *Cyberbullying LGBTQ+ osoba; žrtvine percepcije vlastitih iskustava, motiva počinitelja i posljedica rezultat mojega vlastitoga rada*, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenog rada.

Zadar, 28. lipnja 2022.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Predmet i cilj istraživanja.....	2
3. Pregled literature i teorijski koncepti rada	3
4. Metodologija i uzorak	5
5. Rezultati i razrada	6
5.1. <i>Cyberbullying</i> zbog fizičkog izgleda i socijalna <i>online</i> izoliranost	6
5.1.1. <i>Cyberbullying</i> na osnovi fizičkog izgleda.....	6
5.1.2. Socijalna izoliranost kao rezultat subliminalnog <i>cyberbullying</i> -a.....	8
5.2. <i>Cyberbullying</i> na osnovu seksualne orijentacije.....	10
5.2.1. <i>Cyberbullying</i> zbog seksualne orijentacije za vrijeme osnovne škole.....	10
5.2.2. <i>Cyberbullying</i> i socijalna izoliranost unutar <i>LGBTQ+</i> zajednice.....	11
5.2.3. <i>Cyberbullying</i> od strane nepoznatih ljudi putem <i>YouTube</i> -a i <i>TikTok</i> -a.....	14
5.3. Percepcija i posljedice žrtava <i>cyberbullying</i> -a.....	17
5.3.1. Percepcija i posljedice <i>cyberbullying</i> -a na osnovu fizičkog izgleda te socijalne marginaliziranosti	17
5.3.2. Percepcija i posljedice <i>cyberbullying</i> -a na osnovu seksualne orijentacije.....	21
5.3.3. Usporedba posljedica i mehanizama <i>cyberbullying</i> -a na osnovi fizičkog izgleda, školskog uspjeha i slično sa <i>cyberbullying</i> -om na osnovi seksualne orijentacije.....	25
5.4. Edukacija i prevencija <i>cyberbullying</i> -a.....	28
6. Zaključak.....	30
7. Popis literature	32

Cyberbullying LGBTQ+ osoba; žrtvine percepcije vlastitih iskustava, motiva počinitelja i posljedica

Sažetak:

Cyberbullying je društveni fenomen koji se zasniva na disbalansu moći između žrtve i počinitelja. To je aktivan, namjieran, ponavljajući, destruktivni proces s ciljem da se žrtvu uvrijedi, omalovažava te u konačnici izolira iz društva putem Interneta (društvene mreže, forumi i sl.). Viktimizacija dolazi kao posljedica objektivizacije žrtve od strane počinitelja. Presjek prethodnih podataka u kontekstu istraživanja *cyberbullying*-a *LGBTQ+* osoba pokazali su kako su osobe neheteroseksualne orijentacije u prosjeku višestruko izložnije nekom obliku nasilja, kako putem *Interneta*, tako i uživo. Dosadašnja istraživanja na temu, uglavnom su kvantitativne metodologije i ne pružaju dubinski uvid u istraživani fenomen. Iskustva neheteroseksualnih žrtava *cyberbullying*-a temeljenog na njihovoj seksualnoj orijentaciji, pružaju uvid u potencijalne motive počinitelja, mehanizme *cyberbullying*-a i percepciju žrtve ukupnog iskustva - percepcija motiva počinitelja i posljedice žrtve takvog iskustva. Motivi uporište mogu imati u raznim ideologijama te se putem istih perpetuiraju i rezultiraju destruktivnim ponašanjem pojedinaca.

Ključne riječi: *cyberbullying*, disbalans moći, *LGBTQ+* osobe, motivi, posljedice

Cyberbullying of LGBTQ+ persons; the victim's perception perpetrator's motives and consequences

Abstract:

Cyberbullying is a social phenomenon based on the imbalance of power between the victim and the perpetrator. It is an active, deliberate, repetitive, destructive process with the aim of insulting, belittling and ultimately isolating the victim from society via the Internet (social networks, forums, etc.). Victimization comes as a result of objectification of the victim by the perpetrator. A cross-section of previous data in the context of research into cyberbullying of LGBTQ+ people showed that people of non-heterosexual orientation are, on average, multiple times more exposed to some form of violence, both via the Internet and in person. Previous researches on the subject are mainly quantitative methodologies and do not provide in-depth insight into the investigated phenomenon. The experiences of non-heterosexual victims of

cyberbullying based on their sexual orientation provide insight into the perpetrator's potential motives, cyberbullying mechanisms and the victim's perception of the overall experience - the perception of the perpetrator's motives and the victim's consequences of such an experience. Motives can be based in various ideologies and are perpetuated through them and result in the destructive behavior of individuals.

Key words: *cyberbullying, power imbalance, LGBTQ+ community, motives, consequences*

1. Uvod

Nasilje na Internetu (eng. *cyberbullying*), kao i zlostavljanje (eng. *bullying*) općenito, učestali je društveni fenomen i oblik ponašanja isto kao i govor mržnje (eng. *Hate speech*) - uvredljivi diskurs koji pogađa grupu i pojedinca na religijskoj, etničkoj, nacionalnoj, spolnoj ili nekoj drugoj osnovi te koji narušava društveni mir (United Nations, 2022).

Cyberbullying se definira kao repetirajuće, štetno, agresivno ponašanje putem Interneta (društvene mreže, forumi i sl.) koje se zasniva na disbalansu moći odnosno disbalansu društvenog statusa unutar društvene grupe poput razreda osnovne ili srednje škole, fakulteta, ali i društvenih grupa koje su formirane npr. putem društvenih mreža poput *Facebook* prijatelja, članova iste *Facebook* grupe, članova iste *online* subkulture i slično (Pinheiro, Pinheiro - Neves, 2010). S tom definicijom sam se vodio prilikom definiranja termina, teme i u konačnici samoga rada.

Postoje internetske stranice koje su posvećene isključivo otkrivanju i praćenju uzoraka *cyberbullying*-a i govora mržnje na društvenim mrežama. Jedan od takvih primjera je i Internet stranica *Brand Watch* (2022). Navedena stranica je putem algoritama za detekciju riječi (u ovom slučaju riječi koje se mogu klasificirati pod izraze mržnje odnosno *cyberbullying*) u vremenskom periodu od 4 godine analizirala nešto više od 19 milijuna objava i komentara društvene mreže "Twitter" - unutar SAD-a i UK-a. Podaci pokazuju kako su tri od pet osoba bile ili jesu žrtvama *cyberbullying*-a. U kontekstu govora mržnje, podaci pokazuju kako je najčešće korištena riječ (*Faggot*) upravo vezana uz narativ seksualnosti - iza nje slijede druge riječi vezane uz narativ rasizma (*Nigger*), ali i druge vezane uz narativ homofobije i transfobije (*Tranny*, *Lady boy*). Najdominantniji je diskurs rasizma, a iza njega slijede diskursi homofobije i transfobije.

Pojavom brojnih društvenih mreža u zadnja dva do tri desetljeća, područje ljudskih interakcija proširilo se na njih, a isto tako veći doseg ima i proučavani fenomen *bullying*, odnosno *cyberbullying*. Rezultati relevantnih istraživanja o kojima će biti riječ nadalje u radu, smjestit će i naglasiti relevantnost ovog istraživanja u širi društveni kontekst. Već navedena stranica *Brand Watch* i podaci koje pruža, postavlja određeni društveni okvir ovome istraživanju te isto dobiva i na relevantnosti. U pitanju je učestali, svakodnevni fenomen zastupljen na globalnoj razini u zadnja dva do tri

desetljeća koji treba istražiti i shvatiti kako, zašto i kada se događa, a ovo istraživanje kao i druga na temu, pokušat će pružiti uvid upravo u to.

Istraživanje kvalitativnim metodama u fokus stavlja *LGBTQ+* osobe, njihova iskustva *cyberbullying*-a kao žrtava, njihove percepcije iskustva, motiva počinitelja te posljedice tih iskustava. Svi sugovornici su neheteroseksualne orijentacije, te su bili žrtvama *cyberbullying*-a upravo na osnovu toga, ali i na osnovu drugih karakteristika poput fizičkog izgleda, uspjeha u školi i slično. Kroz intervju, žrtve su opisale percepciju svakog iskustva (*cyberbullying*-a na osnovi seksualnosti i onog na osnovi fizičkog izgleda/uspjeha u školi/nečeg drugog) percepciju motiva počinitelja oba *cyberbullying*-a te posljedice obaju iskustava koja su u konačnici usporedili na način da procijene i percipiraju koje je ostavilo dugotrajnije posljedice te koje. Na taj način rezultati ovog istraživanja pružaju uvid u kontekste kojima se odvija *cyberbullying*, posljedice koje on ostavlja na žrtve, motive i kontekst počinitelja. Sve skupa u konačnici rezultira nalazima s mikro razine koji mogu poslužiti razotkrivanju prikrivenih izvora fenomena *cyberbullying*-a na makro razini.

2. Predmet i cilj istraživanja

Predmet istraživanja je *cyberbullying LGBTQ+* sugovornika na osnovi njihove seksualne orijentacije. Osim toga, istražiti će se iskustva sugovornika s *cyberbullying*-om na osnovi nečeg drugog poput fizičkog izgleda, uspjeha u školi i slično - sve to, kako je podrobnije opisano u uvodu i teorijskom okviru rada, kako bi se odgovorilo na istraživačka pitanja odnosno ciljeve istraživanja:

- 1) Kako sugovornici/e percipiraju *cyberbullying* temeljen na njihovoj seksualnoj orijentaciji u usporedbi sa *cyberbullying*-om zbog nečeg drugog - fizičkih karakteristika, uspjeha u školi i sl.
- 2) Usporedba posljedica iskustva i motiva počinitelja oba *cyberbullying*-a zbog seksualne orijentacije i zbog drugih razloga.
- 3) Kako percipiraju motive počinitelja *cyberbullying*-a u ranijim slučajevima, a kako u recentnijim?

3. Pregled literature i teorijski koncepti rada

Cyberbullying *LGBTQ+* osoba već je etablirana istraživačka tema u društvenim znanostima, ali i u branšama medicine i psihologije. Prijašnja istraživanja *cyberbullying*-a neheteroseksualnih osoba uglavnom su kvantitativne metodologije i cilj im je uglavnom ukazati na omjere *bullying*-a/*cyberbullying*-a heteroseksualnih osoba spram neheteroseksualnih odnosno *LGBTQ+* osoba. Na temelju empirijskih podataka ova istraživanja ukazuju na društvene nejednakosti i potencijalne posljedice s kojima se nose neheteroseksualne osobe još za vrijeme obrazovanja (Hinduja, Patchin, 2020; Martin, 2016). Istraživanja su otkrila kako: “ ... *gay* bijelci i bijelkinje imaju 3.918 i 2.976 puta više šanse da dožive zlostavljanje u usporedbi s njihovim heteroseksualnim (bijelim) vršnjacima” (Mueller et al., 2015 prema Martin, 2016: 2). Nadalje Martin (2016) navodi kako je 1,7% heteroseksualnih adolescenata doživjelo homofobne napade te kako je 29,4% neheteroseksualnih adolescenata doživjelo iste. U kontekstu posljedica takvog iskustva, neki od radova (Blumfeld et al., 2010 prema Martin, 2016) navode kako su heteroseksualni adolescenti u odnosu na neheteroseksualne tri do četiri puta manje bili žrtvama fizičkih napada s/bez oružja te kako su slični omjeri zabilježeni u sklopu istraživanja povezanosti suicidalnih tendencija s *cyberbullyingom*. Pokazalo se kako su biseksualni ispitanici u prosjeku četiri puta podložniji suicidalnim tendencijama i idejama nego heteroseksualni vršnjaci (Cenat et al., 2015 prema Martin 2016).

Kod slučajeva *cyberbullying*-a žrtve su namjerno izabrane od strane jednog ili više počinitelja koji su superiorniji u kontekstu statusa, moći. Osnova *cyberbullying*-a, disbalans moći, pretpostavlja postojanje hijerarhije moći u smislu neravnomjerno raspoređene moći članova društvene grupe. Suptilne nijanse disbalansa moći, manifestiraju se na razne načine odnosno raznim simbolima te ovisno o vrsti istih tvore određenu hijerarhiju. U kontekstu ovog istraživanja, te simbolične granice (Lamont et al., 2015) ovisile su o pojedinom sugovorniku. Ovisno o pojedinom iskustvu sugovornika kao žrtve *cyberbullying*-a, sugovornici su se samopozicionirali unutar hijerarhije moći (klase) društvene grupe, a time su i potvrdili postojanje hijerarhije. Simbolične granice sugovornika zapravo su kriteriji samoevaluacije koja je dovela do samopozicioniranja sugovornika u odnosu na počinitelje *cyberbullying*-a odnosno one koji su tu moć demonstrirali nad žrtvama.

Postoje brojne definicije *cyberbullying*-a te uglavnom ovise o perspektivi i pristupu autora; promatra li autor *cyberbullying* kao podvrstu *bullyinga* pa do toga u koje svrhe i kojom metodom se istražuje *cyberbullying*. Prema Sabella et al., (2013) istraživači koji se bave proučavanjem datog fenomena imaju različite definicije ovisno o području istraživanja - društvene mreže, *gaming* zajednice, socijalno isključivanje, vrijeđanje, komentari i sl. Područja i konteksta je mnogo pa su tako i definicije varijabilne i fleksibilne. Kako navode Sabella et al. (2013), važno je prepoznati određena ponašanja kao *cyberbullying* te ih onda tako i klasificirati i promatrati. Problem se javlja prilikom zasićenja termina *cyberbullying* prekomjernom, i prije svega netočnom, klasifikacijom drugih devijantnih ponašanja na društvenim mrežama, Internetu općenito, kao *cyberbullying*-om. To, prema Sabella et al. (2013), dovodi do sveopće "histerije" među roditeljima i nastavničkim osobljem - dobiva se dojam kako je riječ o pandemiji vršnjačkog nasilja i *cyberbullying*-a.

Navedena istraživanja "ilustriraju kako postoji problem, ali ne istražuju zašto i kako je bullying percipiran među adolescentima" (Martin, 2016: 2). Međutim, putem iskustava žrtava *cyberbullying*-a, mogu se ispitati i istražiti percepcije žrtve, percepcije potencijalnih motiva počinitelja, posljedice s kojima žrtve žive i danas te mehanizmi kojima se koriste kako bi ublažili te iste posljedice. Žrtve pružaju uvid u iskustva koja su metodološki gledano, iskustva bogata podacima koji u konačnici mogu rasvijetliti i istraživačima (i društvu) pružiti jasniji uvid u motive počinitelja. Je li riječ o vanjskim čimbenicima poput odgoja, opće ideološke klime lokaliteta odakle su žrtva i počinitelj; je li pak riječ o unutarnjim čimbenicima poput bioloških odrednica, psiholoških stanja i sl. U kontekstu sociologije, fokus je ipak na vanjskim utjecajima – utjecaj mikro i makro razina na pojedinca. Na taj način smatram bitnim ovo istraživanje, kao i druga slična, jer pomoću iskustava, percepcije i posljedica žrtava možemo razotkriti potencijalne šire društvene strukture koje su djelovale (i djeluju) destruktivno na zajednice pa tako i na pojedinca, bio on žrtva ili počinitelj.

4. Metodologija i uzorak

U radu se koristi metoda polustrukturiranog intervjua koja ostavlja dovoljno prostora za potencijalnu improvizaciju i prilagodbu protokola tijekom intervjua. Improvizacija i prilagodba pokazali su se bitnima zbog predmeta istraživanja, iskustva *cyberbullying*-a sugovornika kao žrtvi. Obzirom da su u fokusu istraživanja iskustva, iskustva se fundamentalno razlikuju od sugovornika do sugovornika pa se sadržajno fleksibilniji protokol uspostavio kao prikladan. Intervjui u prosjeku traju oko 90 minuta te su odrađeni tijekom četiri dana početkom rujna ove godine.

Uzorak čine tri sugovornika i jedna sugovornica - Luka, Matko, Aleks i Maja¹ - u dobnom intervalu između 22 i 25 godina. Matko, Aleks i Maja odabrani su metodom namjernog uzorkovanja na temelju mog prijateljstva s njima te vlastitim uvidom u njihova iskustva na temu. Sugovornik Luka preporučan je od strane Aleksa tako da Luka pripada metodi snježne grude - Luka i Aleks poznaju se s fakulteta te imaju slično životno iskustvo s istraživanom temom. Intervjui s Matkom, Aleksom i Lukom odrađeni su uživo, dok je intervju s Majom izveden *online* putem aplikacije *Skype*. Razlog tomu je fizička udaljenost odnosno različito mjesto prebivališta. Nitko od sugovornika nije odrastao u većem naseljenom mjestu², te su migrirali u veće gradove poput Zadra i Osijeka zbog studija. U kontekstu istraživanja (*cyberbullying LGBTQ+* osoba) svakako bih napomenuo kako su Luka, Matko, Aleks i Maja pripadnici *LGBTQ+* zajednice te kako pojedinačne seksualne orijentacije nisu relevantne za ovo istraživanje.

¹ Navedena imena su alijasi sugovornika

² Uglavnom se radi o mjestima od svega par stotina do par tisuća stanovnika - tri sela kontinentalne Hrvatske i jedno selo u južnoj Dalmaciji

5. Rezultati i razrada

Poglavlje “Rezultati i razrada” je podijeljeno tematski na više potpoglavlja na način da prva dva poglavlja sadrže iskustva sugovornika kao žrtava *cyberbullying*-a općenito, dakle na osnovi fizičkog izgleda, uspjeha u školi i sl. Nadalje slijede iskustva *cyberbullying*-a na osnovi seksualne orijentacije sugovornika, ali i svjedočanstva sugovornika o drugim takvim slučajevima. Nakon toga dolazi do kulminacije između tih tematski podijeljenih poglavlja i potpoglavlja na način da se uspoređuju iskustva, posljedice, percepcije, motivi i objašnjenja oba *cyberbullying*-a - onog na osnovi seksualne orijentacije i onog na osnovi fizičkog izgleda, školskog uspjeha i sl. Zadnje potpoglavljje odnosit će se na edukaciju i moguće oblike prevencije *cyberbullying*-a - iskustva sugovornika, njihova mišljenja o proučavanom fenomenu te potencijalna prevencija istog.

5.1. *Cyberbullying* zbog fizičkog izgleda i socijalna *online* izoliranost

5.1.1. *Cyberbullying* na osnovi fizičkog izgleda

Ovo poglavljje govori o iskustvu Maje sa *cyberbullying*-om na osnovi fizičkog izgleda te iskustvu Aleksa sa socijalnom izoliranošću koja je bila posljedica *subliminalnog cyberbullying*-a. Pojam “subliminalni *cyberbullying*” objasniti ću i definirati dalje u poglavlju na primjeru Aleksova iskustva. Slučaj Maje te slučaj Aleksa međusobno su dijametralno suprotni po pitanju odnosa moći unutar razreda. U potonjem se radi o posljedicama *cyberbullying*-a horizontalnog pravca na način da se isti odvijao unutar iste “razredne klasne grupe”, kako je to nazvao Aleks. U slučaju Maje, *cyberbullying* se odvijao vertikalno, od više “razredne klasne grupe” prema nižoj. Dakle, u skladu s definicijom *bullying*-a pa tako i *cyberbullying*-a, disbalans moći je pokretač oba - u prva dva slučaja disbalans je na vertikalnoj društvenoj osi dok je u drugom, kod Aleksa, disbalans na horizontalnoj. U oba intervjua sugovornici su se kao žrtve sami pozicionirali unutar razredne hijerarhije čije su postojanje tako i potvrdili na način da su svjesni kako su pripadali “nižoj grupi” ili pak “višoj” u slučaju Aleksa. Kriteriji tog pozicioniranja također su ovisili o sugovornicima - Aleksov

kriterij samopozicioniranja u višu razrednu grupu bio je školski uspjeh odnosno ocjene, dok je u slučaju Maje kriterij bio ponašanje pa i izgled. Drugačije rečeno, simbolične granice (Lamont et al., 2015) Maje su fizički izgled dok su kod Aleksa uspjeh u školi.

Majino prvo iskustvo *cyberbullying*-a bilo je u periodu između petog i osmog razreda osnovne škole. Počiniteljima, dječacima i djevočicama iz razreda, je kao potencijalna meta *cyberbullying*-a bio njezin izgled, a zatim i način odjevanja. Maja je to opisala ovako:

Ono što mi se dogodilo je da su, ne znam, recimo radili fake profile kojima bi onda mene zajebavali na osnovi moje težine. Tada je najviše težina bila u pitanju (...)ne znam, recimo, objavila bi' sliku i na njoj sam ja sebi izgledala dosta slatko, a onda bi se netko, neki muški iz razreda napisao bi dole na sliku "u jebote jesi seksi" s očitom namjerom da me zajebaje jer nitko nije od njih mislio da sam ja seksi. I onda ti se ovi ostali muški nadovezali na to (...) da to rade to bring me down (...)

Komentari poput "seksi si" pisali su sa svojih osobnih *Facebook* profila dok su one direktnije napade i komentare pisali s anonimnih, odnosno *fake* profila. Upravo ta anonimnost, kako je naglasio sugovornik Luka u drugom kontekstu, omogućava ljudima puno: "Anonimnost daje ljudima mogućnost da kažu što god misle i ponašaju se kako god žele".

Majino je iskustvo, kako i sama kaže, filmski primjer kakav često vidamo u filmovima koji mjesto radnje i likove smještaju u razdoblje srednje škole odnosno *high school*. Osim što su, kako je Maja opisala hijerarhijski više, također su i brojčano nadmoćniji nad jednom žrtvom, Majom. Ponašanje njenih razrednih kolega moglo bi biti okarakterizirano kao normativno ponašanje tog životnog razdoblja muške osobe ili kako i sama Maja kaže "stereotipični školski *buli, class clown*". No, daljnjim dijalogom Maje i mene ovaj slučaj poprima novu dimenziju. Naime, kako sam već spomenuo i prije, Majini počinitelji su bili i dječaci i djevojčice iz njenog razreda s kojima se inače nije, kako sama kaže, "pretjerano družila". Isprva su počinitelji bili isključivo dječaci, da bi im se kasnije priključile i njezine razredne kolegice, a Maja je opisala ovako:

I one su ti imale taj mindset "amo mi sad s našim ponašanjem da se svidimo ovim smišnim, glavnim dečkima". I ono ne znam, oblačile su se na određeni način i

ponašale su se tako i zajebavale su nas ostale, koji smo manje vrijedni od njih, kako bi se one svidile onim dečkima (...)

Kao što je vidljivo iz priloženog citata, Maja nije bila jedina žrtva *cyberbullying*-a i *bullying*-a u razredu. Kako navodi, postojala je određena razredna grupacija zasnovana na zajedničkim interesima. Unutar muške razredne grupe taj interes je bio ugled i reputacija unutar iste, a ta reputacija postizala se uznemiravanjem i vrijeđanjem drugih razrednih kolega, u ovom slučaju, na fizičkoj osnovi. Ženski ogranak razredne grupacije, interes je vidio u odobravanju muške razredne grupe - odobravanje su tražili istim metodama koje su primjenjivali i dječaci. Maja i ostale razredne kolege, postali su tako kolateralnim žrtvama sustavnog, indirektnog dječjeg “flerta” koji se odvijao na relaciji dvaju spolno određenih razrednih grupa. Točnije, Maja je kao žrtva bila svojevrsni medij, odnosno most dvaju grupa, muške i ženske, koje su kroz zlostavljanje Maje i drugih kolega (treća grupa) ostvarivali flert. Na taj način, viktimizacija je rezultat objektivizacije žrtava od strane dvije interesno određene razredne skupine.

5.1.2. Socijalna izoliranost kao rezultat subliminalnog *cyberbullying*-a

Aleks je prvi slučaj *cyberbullying*-a doživio za vrijeme srednje škole, točnije, susreo se s posljedicama subliminalnog *cyberbullying*-a koje su se manifestirale kao socijalna izoliranost. Aleks je taj cijeli slučaj ispričao ovako:

I tak sam bio u jednoj, ovoj, prestižnijoj, elitnijoj, ali sam se uvijek nekako osjećao kao objekt. A to mi se kasnije i potvrdilo da je to zaista bilo tako, jer su oni uvijek bili zavidni od toga što.. na moje uspjehe ili tako što (...) i onda su bili kao komentari, ma kao, “Aleks će!” U smislu onoga omalovažavanja da si favoriziran od strane nekoga, neki profesora. I onda te ta kolektivna grupa postavi za nešto što ni sam nisi htio, ni sam se nisi kandidirao, a podrazumijeva se da jesi. Ne znam je li to kao defekt kao najbolje osobe.

Aleks se samopozicionirao u “prestižniju, elitniju” razrednu grupu. Kao kriteriji tog pozicioniranja navodi isključivo ocjene - uvijek je težio odličnom uspjehu i

uzornom vladanju te sam za sebe kaže kako je perfekcionista. Prvi disbalans moći pojavljuje se onoga trenutka kada ostatak grupe gubi motivaciju za odličnim uspjehom. Sugovornik to objašnjava na način kako su “to te godine” kada se interesi prebacuju na društveno prihvaćenije stvari, stvari “koje su u trendu, kao na primjer otići van vikendom u klub i tako to”. Disbalans se manifestirao na način da je ostatak “elitne” grupe školske obaveze i zadaće prepuštao Aleksu odnosno, kako i sam kaže, kada je postao “objekt nekih njihovih interesa i koristi”. Aleksa su prijavljivali na razne sjednice, postavljali ga na razne funkcije i to sve bez njegova pristanka ili prisustva u tim trenucima. S vremenom su se izvanškolska druženja počela odvijati bez njega, a za vrijeme školskih odmora sve češće je čuo “interne šale” u koje on nije upućen. Kako to ulazi u dimenziju *cyberbullying*-a ispričao mi je naknadno:

Uvijek je moje mišljenje bilo koje se nije marilo. Tako da, ajmo reć', to je ono, i na fejsu kad bi stavio komentar ni'ko ne bi lajko (...) ja se nisam u zadnje vrijeme osjećao kao da sam dio te ekipe jer to je bilo toliko na tim marginama kao “ma da on će biti u našoj grupi jer će obavljati naše poslove “(...) ja bih to skonto kad bismo došli, dok su oni prije škole znali zapalit vani, ispred srednje škole, pa ja sam isto ono stao s njima, pa bi oni neki internu foru ili neku informaciju koja nije dospjela do mene (...) da bi onda kroz te neke stvari shvatio da oni imaju neku zasbenu grupu gdje ja nisam, gdje sam ja isključen.

Namjerno, kako ga je okarakterizirao Aleks, *nelajkanje* komentara na *Facebook-u* bio bi primjer subliminalnog *cyberbullying*-a koji za posljedicu ima socijalnu izoliranost i marginaliziranost. U dosadašnjoj literaturi nisu uočeni slučajevi slični ovome - prijašnji slučajevi *cyberbullying*-a bili su samo aktivan proces. Aleksov slučaj je tako primjer suprotne prakse odnosno nečinjena, pasivnog *cyberbullying*-a koji subliminalno cilja određenu žrtvu. U slučaju Aleksa, *nelajkanje* je percipirano kao intencionalno pa se može direktno dovesti u vezu sa *cyberbullying*-om. U skladu s tim, cijeli slučaj sam opisao kao **subliminalni cyberbullying**. Osim toga, žrtva se osjeća kao objekt, sredstvo nečijih ciljeva, želja i interesa. Dolazi do svojevrsne dehumanizacije i objektivizacije žrtve, kao i u slučaju Maje koja je bila objektom (da ne kažem sredstvom) dvaju interesnih grupa. Neuključenost u grupe na društvenim mrežama također pripada u manifestacije termina indirektnog ili pozadinskog *cyberbullying*-a. Proces koji se u grupama odvijaju bez prisustva žrtve u konačnici rezultiraju

marginalizacijom žrtve u fizičkom svijetu na način da nema spoznaje o određenim šalama, informacijama koje su možda vezane za obrazovanje i slično. U slučaju Aleksa i Maje, oni nisu bili sami na tim društvenim marginama, no to ne umanjuje potencijalne posljedice takvog iskustva u djetinjstvu.

5.2. Cyberbullying na osnovu seksualne orijentacije

U ovom poglavlju govori se o iskustvu i percepciji sugovornika kao žrtava *cyberbullying*-a na osnovi njihove seksualne orijentacije. Sugovornici Aleks, Luka i Maja imali su drugačija iskustva, različitog intenziteta te u različitim životnim razdobljima i okolnostima. Zbog toga svaki slučaj ima svoje vlastito potpoglavlje s vlastitom analizom.

5.2.1. Cyberbullying zbog seksualne orijentacije za vrijeme osnovne škole

Aleks je prvo iskustvo *cyberbullying*-a na osnovi njegove, tada tek pretpostavljene, seksualne orijentacije doživio dok je pohađao osnovnu školu, točnije treći i četvrti razred osnovne škole, a počinitelji su tada pohađali srednju školu. Aleks mi je ispričao cijeli slučaj:

Zovu se (navijačka skupina), tako se zove naša navijačka skupina inače. I onda imaš one (...) koji su zločesti, imaš one koji su dobri (...) koju imaju, rade humanitarne stvari, pomažu SOS Dječjem selu, skupljaju hranu, ali se družu i stim lošim (...) i kako sam ja ono, dječčić malen, imao sam piskutav glas, mislim imam i sad to nekad, al tad sam imao tak piskutav glas i oni su me onak zvat "mali gej" (...) slučajem okolnosti su me našli na fejsu, znaš onak to su osobe ti kao mali se ugledaš na njih, "vau oni mene žele za prijatelja" (...) i počeli su mi se tak javljat, "disi mali gej". To se nekak' provuklo ispod radara, kao neka šala, al' to je onak bilo uvijek sa nekom lošom namjerom (...) međusobno su se već,

ono to se znalo da se mene zove "mali gej", i ono, znao sam da su to baš točno iz te grupe, ti ljudi, da su ono smišljeno napravili tu šalu.

Na osnovu "piskutava glasa" i sitnije fizičke građe, stariji članovi grupe razvili su ideju i pretpostavku kako je Aleks "mali gej". To je počelo prijateljstvima na Facebook-u gdje su mu se pojedinačno u više navrata isti ljudi obraćali tim nazivom. Situacija je uznapredovala kada se to proširilo na ostatak grupe, ali je cijela situacija doživjela stagnaciju tijekom ljetnih praznika. Naime, *cyberbullying* je ovom slučaju rezultirao i verbalnim *bullying*-om, a disbalans moći manifestirao se putem razlike u godinama, brojčanoj nadmoćnosti grupe nad žrtvom, fizičkim karakteristikama žrtve te činjenicom, koju je i sam Aleks naglasio, kako se radi o "zločestim" odnosno "lošim" navijačima veće navijačke skupine. Kako je naglasio, pratilo ih je devijantno i destruktivno ponašanje i prije cijelog slučaja u raznim društvenim sferama. To se očitovalo na načine da su remetili javni red i mir, oštećivali javnu i privatnu imovinu i slično. U ovom slučaju počinitelj nema viši cilj ili interes zašto bi od Aleksa učinio žrtvu homofobnih komentara. Kako i sam Aleks objašnjava "čuo sam da to nije dobra stvar, biti *gej*" - to razmišljanje i takav stav čuo je iz okoline bez potkrepljenih argumenata, ili ih on tada nije mogao shvatiti. Uzevši u obzir činjenicu kako je tada bio dijete od osam do devet godina, nije vidio, a ne vidi ni danas, neki konkretan razlog i motiv počinitelja. No uzevši u obzir dosada napisano o Aleksovom slučaju, može se zaključiti kako su počinitelji imali nešto suptilnije razloge i motive takvih napada. Moguće je da su neki od njih heteronormativnost, patrijarhat, konzervativna sklonost perpetuiranju dominantnih vrijednosti i slično. Drugačije rečeno, i sam Aleks je potvrdio kako je već tada s devet godina znao "kako to nije dobro, biti *gej*". Moguće je kako takve ideje svoje ishodište imaju u navedenim ideologijama i konceptima. Bilo bi zanimljivo detaljnije istražiti kanale prenošenja tih makro utjecaja na mikro narative, a ovdje ih mogu zasad samo pretpostaviti: masovni mediji, primarna socijalizacija (obitelj), sekundarna socijalizacija (prijatelji) i slično, na način da isti doprinose prenošenju i očuvanju konzervativnih vrijednosti patrijarhata i heteronormativnosti.

5.2.2. *Cyberbullying* i socijalna izoliranost unutar *LGBTQ+* zajednice

Luka nije doživio *cyberbullying* ni *bullying* na osnovu seksualne orijentacije izvan LGBTQ+ zajednice, a to objašnjava ovako: “nije da mi piše na čelu moja seksualna orijentacija”. Dosada u životu nije se susreo s primjerima *cyberbullying*-a i *bullying*-a osim od strane neheteroseksualnih osoba na LGBTQ+ online stranicama za upoznavanje i dopisivanje, odnosno aplikacijama za “dejtanje” (Luka). Drugim riječima, jedina iskustva *cyberbullying*-a o kojima je Luka pričao bila su ona unutar LGBTQ+ zajednice, pri čemu Luka nije bio žrtva ni počinitelj istih. Nije mi mogao navesti konkretno iskustvo, već je opisao kako to općenito izgleda na svakodnevnoj razini, slučajevi u kojima je on bio promatrač i slučajeve za koje je čuo putem drugih ljudi:

Bilo je povremeno samo ono tijekom dejtanja da mu dečko kaže e ono sori ja sam to čuo [kako ima HIV], nebi ipak ništa. I onda je znalo bit da on ode na dejt ipak sori ništa (...) više je to kružilo onako porukama [kako netko ima HIV] (...) znaju ljudi na dejting aplikacije, postavte nečiju sliku profilu i napišu “pazite se ovog, on je ovakav onakav”. To jako često bude onako jadno, u smislu, ne znam, njima je krivo što ništa s njima nije bilo pa onda bude “ovaj je blokator [opcija block-a na društvenim mrežama; blokator - osoba koja učestalo i bez razloga na taj način blokira druge korisnike mreže], ovaj je ovo ono”, često to zna eskalirat da ga random osoba oglašava kako ima HIV ili blokira ljude, kako je on blokator (...) nakon par mjeseci tak ljudi smisle svašta i tak.

Za potrebe ovog slučaja, moram navesti kako se ovakvi slučajevi klasificiraju također kao *cyberbullying*, ali kao njegova podvrsta - kleveta (Pinheiro, Pinheiro - Neves, 2010). Diskontinuiranost klevetu razlikuje od *cyberbullying*-a koji je uglavnom kontinuirana praksa (Pinheiro, Pinheiro - Neves, 2010). U slučajevima koje navodi Luka, primjer klevete je širenje informacije kako druga osoba ima HIV ili neku drugu spolno prenosivu bolest te kako je druga osoba *blokator* i slično.

Luka je ukupnu situaciju opisao “toksičnom” no naglašava kako su to uglavnom izolirani slučajevi i uglavnom isti ljudi koji sudjeluju u takvom obliku *cyberbullying*-a odnosno kleveti. Osobno nikad nije bio žrtva klevete, no prepričao je nekoliko slučajeva klevete gdje su njegovi prijatelji, poznanici ili ljubavni partneri bili žrtvama klevete. Navodi kako se uglavnom šire dezinformacije o zdravstvenom stanju osobe, fizičke karakteristike intimnije prirode i kako žrtva ima praksu ignoriranja i blokiranja

ljudi bez argumentiranog razloga. Širenje takvih informacija rezultira sustavnim izopćenjem žrtve iz npr. mreže/aplikacije za spojeve.

Lažne informacije narušavaju reputaciju i poželjnost žrtve na način da budući potencijalni partneri prilikom spoja, ako do njega uopće i dođe, žrtvu u konačnici odbiju i negiraju mogućnost daljnjeg razvitka odnosa, a to sve temelje na lažnim informacijama koje su čuli. Lažne informacije u ovom slučaju su kako žrtva, o kojoj Luka priča, ima *HIV* te je *blokator*. *Blokator* je nepoželjna osoba za razvijanje potencijalno ozbiljnih romantičnih (ili prijateljskih) odnosa. Osobe koje su na glasu kao *blokatori* ne ostavljaju dojam iskrenosti njihovih namjera na način da druga strana (osoba koja je čula informaciju da je ta osoba *blokator*) sumnja u njihove izrečene namjere - u pozadini je skepsa i određeni strah kako osoba ne bi i sama bila blokirana od strane *blokatora*. Luka napominje kako postoje slučajevi kada je to sve, ili barem dio, istina te kako su takve situacije iznimno rijetke, ali i očite - jednako očite kao i situacije kada su u pitanju dezinformacije odnosno kleveta. Ovdje se kao motiv uočava ljubomora druge osobe, odnosno počinitelja te zavist, pohlepa pa čak i “zabava” ili hobi: “u opisu profila stoji *šejmanje* (eng. *shame* - posramiti, ismijavati nekoga) ostalih ljudi” (Luka). Kao i u slučaju Aleksa, i ovdje se motiv destruktivnog ponašanja može pripisati određenoj vrsti zabave koja dodatno kulminira zbog emocija poput ljubomore i pohlepe.

Kako je ovdje navedeni primjer zapravo primjer klevete, upravo zbog diskontinuiranosti te prakse gubi se moment disbalansa moći. Drugačije rečeno, trenutak klevete ne počiva na disbalansu moći, ali posljedice klevete s vremenom stvaraju disbalans moći na način da žrtva sustavno gubi moć da opovrgne dezinformaciju kako ima *HIV* ili kako je *blokator*. Naime, *cyberbullying* je kontinuirana praksa koja počiva na disbalansu moći, a taj disbalans se očituje kroz određeni vremenski period te upravo tim trajanjem i ponavljanjem *cyberbullying*-a se dokazuje nemogućnost žrtve da se obrani. Prilikom klevete koja je u ovom slučaju “jednokratna” počinitelj ne mora nužno biti u poziciji moći kako bi širio odnosno jednom proširio neku dezinformaciju koja će u konačnici dugoročno narušiti reputaciju žrtve, pa tako i njen život. Također, u slučajevima kada se ne može ući u trag određenoj dezinformaciji na način da se otkrije osoba pa tako i izvor te dezinformacije, važan element igra upravo ta svojevrsna anonimnost koja funkcionira po principu *hit and run*. “Udari i bježi” je termin koji se inače koristi za slučajeve prometnih nesreća gdje je počinitelj nakon prekršaja (najčešće je to udaranje drugog vozila, biciklista ili osobe)

namjerno napustio mjesto nesreće ne bi li izbjegao posljedice. U slučaju klevete, “bježanje” predstavlja otežan ili čak nemoguć pronalazak identiteta osobe koja je prva počela s određenom dezinformacijom (kako netko ima *HIV* ili je *blokator*). No, kako sam i ranije napisao, kleveta nije rezultat disbalansa moći već sredstvo za postizanje tog disbalansa koji se u konačnici vremenom, zbog širenja lažne informacije, ispoljava na razne način: da je žrtva izolirana na stranicama za spojeve te da nema mogućnosti opovrgnuti te dezinformacije.

5.2.3. *Cyberbullying* od strane nepoznatih ljudi putem *YouTube*-a i *TikTok*-a

Majina su iskustva *cyberbullying*-a na osnovu seksualne orijentacije sadržajem, trajnošću i intenzitetom drugačija u odnosu na iskustva prva dva sugovornika, Aleksa i Luke. Maja je za vrijeme srednje škole bila kreatorica zabavnog sadržaja na platformi *YouTube*, a dolaskom na fakultet taj hobi zbog akademskih obaveza doživljava stagnaciju koja traje i danas. U međuvremenu je platformu *YouTube* zamijenila drugom, danas iznimno popularnom društvenom mrežom *TikTok*. Majina prva iskustva sa *cyberbullying*-om na osnovi njene seksualne orijentacije događala su se upravo u periodu srednje škole dok je bila kreatorica sadržaja na *YouTube*-u. Cijelo to iskustvo ispričala je ovako:

To je počelo tek kasnije u srednjoj školi, točnije u razdoblju kada sam ja započela svoju YouTube karijeru, je li, to je bio treći razred srednje (...) i na drugi video su isto bili strašno pozitivni (...) već treći, četvrti video kako su se ovi već dosta raširili, već su tu došli komentari koji su bili upućeni, recimo, na tu moju muškastiju stranu. I tu sam već primijetila te komentare “u jebote je li ovo muško ili žensko”, “ajme meni vidi ove lezbačetine”, “ajme meni ubi se pederičino”. Ljudi nisu znali kako definirati jesam li ja muško ili žensko, a onda su išli nabadat, nekad bi napisali komentar da sam peder, nekad bi napisali komentar da sam lezba.

Kao i u slučaju Aleksa, i ovdje su se počinitelji, odnosno autori komentara, na osnovu fizičkog izgleda, “muškastije strane Maje”, odlučili na vrijeđanje riječima koje

pripadaju narativu seksualne orijentacije. Iz priloženog se vidi kako su u pitanju riječi koje su se s vremenom etablirale kao pogrdne i uvredljive. U oba slučaja, i kod Aleksa i kod Maje, počinitelji nisu znali seksualnu orijentaciju žrtve, već su osnovu fizičkih karakteristika - piskutav glas, sitnija tjelesna građa, kraća kosa, krupnija tjelesna građa - pretpostavili kako se radi o neheteroseksualnim osobama. Na temelju oba slučaja može se zaključiti da je očito uvaženo opće javno mnijenje po pitanju *LGBTQ+* osoba, kako i sam Aleks kaže, da “to nije dobro, biti *gej*”. Također, u oba slučaja počinitelji nisu imali argumentirani razlog zašto bi žrtve oslovljavali takvim nazivima, osim žrtvina izgleda ili glasa. No, daljnjim razgovorom Maja je otkrila kako su destruktivni komentari s vremenom eskalirali te poprimili jednu novu dimenziju:

Nekad bi također krenuli sa vrijeđanjem moje vlastite obitelji kao “jebo te ćaća koji te napravio” ili tako nešto, te gluposti (...) omjer tih stvari bio devedeset naprama deset [90% pozitivnih komentara u odnosu na 10% negativnih]

Još u periodu stvaranja sadržaja na *YouTube-u*, Maja se susrela s komentarima koji adresiraju članove njene obitelji na način da počinitelj pretpostavlja kako su Majini roditelji njome razočarani. Naravno, sve je to bilo popraćeno s već spomenutim komentarima na osnovu njena izgleda te tada samo pretpostavljene seksualne orijentacije pa i roda jer počinitelji tada nisu imali direktnu i konkretnu spoznaju po pitanju njene neheteroseksualne orijentacije. Također navodi situacije kada su isti počinitelji pisali komentare sličnog uvredljivog sadržaja na nekoliko različitih videa; s tim se suočila tako da je te profile blokirala ili prijavila korisničkoj službi platforme *YouTube*.

Maja je imala isto korisničko ime i na društvenoj mreži *Instagram*, stoga su je neki od pratitelja na *YouTube-u* odlučili zapratiti i tamo što je rezultiralo prenošenjem sličnog obrasca ponašanja i *cyberbullying-a* i na *Instagram*, samo putem direktnih poruka upućenih samo Maji, da ih samo ona može vidjeti:

Nego se tu onda upravo koriste ti DMs [Direct message] zato što znaš da ćeš DMs samo ti vidit i onda možeš reći što hoćeš (...) kad su se meni ljudi javljali s nekih različitih profila, i tu su mi direktno krenuli sa tim nekakim svojim pričama “ja tebe ne mogu podržavati radi toga što sam ja religiozan, a ti iako mi jesi zanimljiva, ja dalje ne mogu gledati tvoje videe jer ja znam da je tvoje postojanje protiv mojih religijskih uvjerenja (...) di su mi pisali ubi se, kravo glupa, peder,

lezba, zvali su me trans, da sam transeksualna, što god je njima zvučalo kao uvreda (...)

Maja je sugovornica koja je imala iskustvo *cyberbullying*-a na osnovi seksualne orijentacije motiviranog ideologijom, odnosno u ovom slučaju, religijom počinitelja - sama je to nazvala "*religijski cyberbullying*" (Maja). Na ovom primjeru - i na nekoliko sličnih koje mi je ispričala - uočava se motiv počinitelja za pisanje uvredljivih komentara i izravnih poruka. Za razliku od prijašnjeg slučaja Aleksa (kada su motivi uglavnom počivali na disbalansu moći koji se manifestirao kroz oblike "dječje igre" kako se isprva činilo i kako je sam Aleks opisao, ili pak kada su motivi napada svoje ishodište imali u emocionalnim stanjima osoba, ljubomori, pohlepi i sl.) ovdje su motivi konkretniji i lako uočljivi i definirani. Drugačije rečeno, u Majinom su slučaju motivi eksplicitno naglašeni od strane počinitelja te su tako i lako uočljivi. Dok s druge strane, u slučaju Aleksa ti motivi također počivaju na određenim ideologijama poput heteronormativnosti, patrijarhatu i slično, ali su oni tamo suptilniji na način da ih sami počinitelji nisu specificirali kao u Majinom slučaju. Počinitelji pretpostavljaju Majinu seksualnu orijentaciju temeljem njena izgleda te se odlučuju, motivirani religijskim uvjerenjima, ta ista iskazati Maji putem direktnih poruka na način da joj objasne kako je njeno "postojanje protiv mojih [njihovih] religijskih uvjerenja" (Maja). Ovdje se uočava momentum kada dosad naizgled bezazlena, prema Aleksu "dječja igra" direktno ulazi u novu dimenziju ideologija gdje dolazi do sukoba širih društvenih struktura poput religije s nečijom seksualnom orijentacijom, odnosno tada pretpostavljenom seksualnom orijentacijom.

Daljnja kulminacija takvih iskustava događa se u periodu fakulteta, kada Maja prelazi s *YouTube*-a na *TikTok*. Kulminaciju odnosno razloge iste objašnjava algoritmima jedne i druge platforme:

TikTok je potpuno drugačije funkcionirao, jer je algoritam potpuno drukčiji i tebe će puno više ljudi vidit na TT neg što će te vidti na YT. I tu su komentari puno češći i čak gori nego što bi bili na YT (...) tebi na TT može vidit sto tisuća, a na YT će vidit deset tisuća ljudi i neki od njih će ga možda opet pogledat (...) i kako se puno lakše širi, i kako skoro nitko na TT, tko nije kreator sadržaja, nema svoj user name i tu dolaze puno gori komentari koji idu na, onako, baš, udaranje baš te neke osobne razine, i što se tiče roditelja, i što se tiče seksualnosti, i što se

tiče roda (...) “ajme meni bolje da ti je ćaća mrtav, bolje da te ne vidi u ovakom stanju” (...) na TT su ljudi puno brutalniji što se tiče tih komentara i tih izjava (...) “tvoj ćaća i tvoja mater, ne znam kako uopće mogu biti ponosni s tobom takom”

Povećanjem uzorka korisnika zbog drugačijeg algoritma, raste i broj iskustava sa *cyberbullying*-om, no naglašava Maja, i dalje je riječ o omjeru devedeset - deset. Također se opet pojavljuje faktor anonimnosti; na *TikTok*-u uglavnom prevladavaju profili sa pseudonimima i alijasima. Maja, isto kao i Luka, smatra kako anonimnost osigurava izbjegavanje posljedica počinitelju te pomiče, možda i briše, granice slobode prilikom izražavanja i stvaranja sadržaja.

5.3. Percepcija i posljedice žrtava *cyberbullying*-a

U ovom poglavlju ću se referirati na gore iznesena iskustva *cyberbullying*-a mojih sugovornika na način da ću pisati o njihovoj percepciji istih te posljedicama koje prepoznaju danas. Objašnjenja potencijalnih motiva počinitelja ovise o vremenskom razdoblju pojedinog slučaja, odnosno kada se slučaj dogodio - osnovna škola, srednja škola ili fakultet. Isto tako posljedice *cyberbullying*-a ovise na osnovi čega se isti dogodio - na osnovi fizičkog izgleda, školskog uspjeha ili seksualne orijentacije - te kada se dogodio; osnovna, srednja škola ili fakultet.

5.3.1. Percepcija i posljedice *cyberbullying*-a na osnovu fizičkog izgleda te socijalne marginaliziranosti

Slučajevi Maje i Aleksa, gdje je Maja bila žrtvom *cyberbullying*-a na osnovi fizičkog izgleda te Aleksa na osnovi uspjeha u školi, odnosno Aleksovo iskustvo s posljedicama (socijalna izoliranost) indirektnog ili pozadinskog *cyberbullying*-a, dva su dijametralna primjera *cyberbullying*-a.

U Majinom slučaju, disbalans moći manifestirao se na relaciji dvije klasno različite razredne skupine, kako je i Maja rekla. U tom slučaju, disbalans moći odnosno *cyberbullying* se prakticirao na vertikalnom društvenom (razrednom) pravcu od smjera

“više” razredne grupe, u ovom slučaju dječaka i djevojčica kao počinitelja, prema “nižoj” razrednoj grupi kojoj je pripadala i Maja. Ta podjela na “višu i nižu” razrednu grupu (klasu) odredila se kriterijem fizičkog izgleda odnosno Majine “težine”: “ajme meni, toliko si debela da moraš nosit’ odjeću od starije muške osobe, toliko si debela da sve visi s tebe”. Kao razloge i motive njenih kolega za takvo ponašanje, navodi kako su oni “stereotipični primjer *bulija, class clown*” odnosno takvo ponašanje može se objasniti individualnim interesima pojedinaca muške razredne grupe - želja za afirmacijom od drugih vršnjaka iste grupe. S vremenom se situacija razvila na način da se broj aktera povećao u korist počinitelja. Muškoj razrednoj grupi, iz vlastitih razloga i motiva, priključuje se i ženska razredna skupina koja je jednako kao i muška hijerarhijski pozicionirana iznad razredne grupe u kojoj je bila Maja. Razlozi i motivi djevojčica također su imali uporište u individualnim interesima pojedinaca te grupe - ponašanje muške razredne grupe poslužilo je kao primjer ženskoj na način da je došlo do momenta usvajanja istog ponašanja s ciljem afirmacije od strane muške grupe. Dehumanizacijom i objektivizacijom, Maja postaje sredstvom tuđih interesa koje su rezultirale trenutnim i trajnim posljedicama po žrtvu. Majina percepcija cijelog slučaja sadrži različite dimenzije koje ovise o trenutku stvaranja i objašnjavanja tog događaja. Tada, u osnovnoj školi Maja je to percipirala i proživjela ovako:

Tu sam bila bolesna, i bio je jedan period kad nisam mogla doći u školu dva mjeseca, i radi toga svega sam izgubila dosta kilograma, bubnit ću, petnaest kilograma. I došla sam u razred i pomislila sam ajme meni možda će me sad prestat zajebavat radi težine (...) I to je na mene ostavilo jedan jako, jako veliki utjecaj zato što sam at that point shvatila da ja mogu izgubit sve kilograme, oni će mene uvijek gledati kao istu osobu i uvijek će naći novi način da me se zajebaju (...) to što ja nosim mušku odjeću, uvijek je bio razlog što sam ja debela.

Iako je razlog gubitka tjelesna težine bio bolest, Maja je tu promjenu svejedno pozitivno percipirala gajeći nadu kako više neće biti predmetom ismijavanja na osnovi njene težine. To se nije dogodilo te je tada zaključila kako će uvijek ostati “kao ista osoba” odnosno kako će uvijek biti žrtvom tuđih uvreda na osnovu njene težine, neovisno o tome koliko je ona, ili koliko će, smršaviti. Tako dolaze do svojevrstne fiksacije jednog segmenta identiteta, fiksacije na način da žrtva sama počinje vjerovati

kako će uvijek biti nečijom žrtvom radi vlastitog izgleda te kako su stvarne promjene, one na društvenoj razini, nemoguće jer je ona obilježena na temelju svog fizičkog izgleda kao objekt ismijavanja i *cyberbullying*-a. Isto tako dolazi do fiksacije odnosa s počiniteljem na način da, kada je i razlog *cyberbullying*-a nestao, odnos je i dalje ostao isti. Drugačije rečeno, odnos počinitelj - žrtva ostao je fiksiran i nakon nestanka faktora fizičkog izgleda, debljine.

Na cijelo iskustvo se kasnije referira kao na “traumu iz djetinjstva” jer “mi ko dica smo jako, ko spužve smo i upijamo sve oko nas i to ostavlja trag”, ali kao traumu koja je u konačnici, u daljnjem životu, ipak rezultirala kao nešto relativno dobro i korisno za nju. Posljedice događaja, one pozitivne, opisuje:

At that point, ja sam znala tko sam, ja sam znala da sam ja lezba koja ima muški stil oblačenja, i ja sam to prihvatila i ja sam tim bila ponosna (...) zato što sam imala dovoljno vremena da radim na toj traumi od osnovne škole i da gledam šta moram svatit ozbiljno, a šta ne moram svatit ozbiljno.

Iskustvo osnovne škole, iskoristila je kao referentnu točku kada su se buduća slična iskustva ponovila. Smatra kako je s vremenom iskoristila pozitivni potencijal takvog iskustva te to pretvorila u svojevrsni filter na način da zna raspoznati podražaje iz okoline na one koji trebaju biti bitni, koji će joj emocionalno naškoditi te one koji nisu i ne trebaju biti bitni jer su u kontekstu njenog identiteta i u kontekstu stvari koje je s vremenom prihvatila, zavoljela te za koje u konačnici može reći: “ja sam tim bila ponosna”.

Aleks je posljedice subliminalnog *cyberbullying*-a iskusio za vrijeme srednje škole. Kako je rekao Aleks, bio je dijelom “više” razredne grupe (klase) koja se kao takvom pozicionirala i odredila po kriteriju uspjeha u školi. Aleks je kao “perfekcionista” i osoba koja je iskusila “defekt najbolje osobe” s vremenom ostao priklonjen svojim ciljevima i interesima koji su za njega tada bili odličan uspjeh u školi u uzorno vladanje. Disbalans unutar njegove “više” razredne klase događao se postepeno kako su interesi ostatka grupe prelazili na druge stvari poput izlazaka i odobravanja od strane većine. Prve manifestacije tog disbalansa, kako moći tako i interesa, rezultirale su dodjeljivanjem onih zadataka i obaveza Aleksu koje on sam nije htio, niti bi pristao na njih. Aleks je to opisao ovako: “i onda su bili kao komentari, ma

kao, "Aleks će!"". Birali su ga kao člana grupe za vrijeme praktične nastave s ciljem da Aleks učini većinu posla - ako ne i sve. S vremenom je Aleksu postalo jasno kako su se njegove sumnje i strahovi potvrdili. Objektivizacijom i dehumanizacijom postao je sredstvom tuđeg školskog uspjeha. Objektivizacija i dehumanizacija sustavno su uslijedili kao rezultat disbalansa moći i interesa unutar njegove "više" razredne grupe. Proces viktimiziranja odvijao se horizontalno unutar iste razredne klase - s jedne strane ostali članovi te grupe kao vršitelji socijalne marginalizacije i izolacije, te s druge strane Aleks kao marginalizirana individua. Unatoč Aleksovoj samoevaluaciji kako ,unatoč iskustvu *cyberbullying*-a, i dalje pripada istoj "višoj grupi" koju je odredio simboličkom granicom (Lamont et al., 2015) utemeljenoj na školskom uspjehu, ta ista samoevaluacija se po posljedicama subliminalnog *cyberbullying*-a pokazuje netočnom. Sukladno tome, smjer disbalansa moći nije na horizontalnoj osi unutar razredne "više" klase već je sada vertikalna na način da je Aleks sada "niža" klasa. Ovdje se također mijenja "predznak" graničnih simbola (Lamont et al., 2015) koji odvajaju Aleksa od prijašnje "više" klase. S Aleksove strane oni ostaju isti na način da Aleks školski uspjeh i dalje vidi kao nešto pozitivno čemu treba težiti dok sa strane Aleksovih vršnjaka taj isti školski uspjeh mijenja "predznak" te postaje negativan granični simbol, odnosno negativna Aleksova osobnost u očima "više" razredne klase. Točnije rečeno, Aleksova sada već bivša "viša" razredna klasa posjeduje simboličnu moć postavljanja novih graničnih simbola i vrijednosti istih. Proces *cyberbullying*-a, koji sam nazvao subliminalnim, odvijao se bez Aleksova znanja na način da su postojale razredne grupe na društvenim mrežama kojih on nije bio član. Tamo su razmjenjivali informacije po pitanju školskih obaveza, ispita, zadaća i slično. Osim toga, razredne grupe i razredni *chat*-ovi bili su jedna od dimenzija socijalizacije Aleksovih kolega, odnosno adolescenata općenito. Sustavnim zaostajanjem za procesom socijalizacije svojih vršnjaka putem društvenih mreža, Aleks je u konačnici ostao neupućen u "interne fore" i razne informacije po pitanju školskih obaveza.

Aleks je razvio emocionalne posljedice i traume koje su se reflektirale u njegovu daljnjem životu; implementirani su mu određeni strahovi i visoka razina nepovjerenja i zatvorenosti u budućim društvenim interakcijama s novim ljudima:

Volio bih da je drugačije to sve utjecalo, odigralo, jer to je jako na mene utjecalo. Ja naprimjer dan danas imam jako trust issues, ne vjerujem onak osobama lako (...) neke stvari kao što su, dva puta pitam jesam ja pozvan na kavu, jel smijem ja

ić' s vama na kavu. Uvijek ću tražit tu neku validaciju i potvrdu od osobe da je to u redu, da nisam ništa loše rekao (...) iz tog vlastitog balončića, shift onak, gdje, zaista sam provjerio svaku osobu da me ona neće bulijati ni u kojem smislu, ni na dnevnoj razini ni sve.

Dugoročno gledano, ukupno iskustvo rezultiralo je sustavnim mjerama opreza prilikom socijalizacije u daljnjem životu, prilikom upoznavanja novih ljudi i kolega na fakultetu. Do određene razine, Aleks se svakodnevnim socijalizacijama i društvenim događanjima postavlja submisivno te pokazuje strah i osjećaj potencijalne nepoželjnosti prilikom društvenih događanja. Svakodnevni svojevrsni rituali, poput posjeta kafiću, pijenja kave i slično, postali su zona nesigurnosti i traženja validacije kod Aleksa. Isto kao i Maja, našao je pozitivnu stranu tog iskustva, odnosno iskoristio je konstruktivni potencijal istoga:

Naravno, to je nešto što nitko ne treba proći i stojim iza toga, ali kažem, mislim da bi možda bilo bolje da se kroz to prođe jer znam koje, je, kompetencije stvoriš nakon što prođeš i izađeš iz toga snažniji (...) da skonta [osoba] nekak'e stvari o sebi ili da se osnaži, ali kažem, mi smo nažalost u tak'om društvu, jer sam će ovako kad je sve glatko, netko će te zgazit samo (...) bolje se što prije osvjestiti da je tak'o društvo i doživjet možda u najranijim fazama kad je to onak

Takva iskustva, iako fundamentalno loša i negativna, mogu dugoročno rezultirati pozitivnim posljedicama na način da osoba upozna, zapamti i kasnije prepozna određene uzorke ponašanja i karakterne osobine te na vrijeme može prevenirati neki oblik nasilja ili neželjene interakcije. Drugačije rečeno, svakako ostaje određeni oblik traume, no ona ne mora imati nužno negativnu konotaciju već može poslužiti kao temelj za razvitak i implementaciju nečeg pozitivnog u smislu proživljenog iskustva osobe unutar ukupnog društva. Sve to ovisi, kako Aleks kaže, o tome "kakva je tko osoba".

5.3.2. Percepcija i posljedice *cyberbullying*-a na osnovu seksualne orijentacije

Iskustva *cyberbullying*-a na osnovi seksualne orijentacije Aleksa i Maje te percepcija i posljedice istih, bit će tema ovoga poglavlja. Iskustvo Luke te posljedice s kojima se nije suočio, ne pružaju dovoljno podataka za detaljniju razradu u ovom poglavlju. Po pitanju percepcije tih iskustava također nije imao što za nadodati osim onoga što je već napisano u poglavlju predviđenom za to. Stoga je ovo poglavlje fokusirano na percepciju i posljedice iskustva Aleksa i Maje.

Aleksovo prvo iskustvo dogodilo se za vrijeme osnovne škole dok su počinitelji tada bili učenici srednje škole. Druženje unutar kvarta i šire društvene grupe rezultiralo je kontaktom dobnog udaljenih aktera cijele situacije. Kako Aleks tvrdi, tada je imao “piskutav glas” i bio je “mali dječacić” te se, prema njemu, zbog toga našao na meti uvreda i homofobnih komentara. Počelo je s “dodavanjima” na *Facebook*-u, odnosno slanjem zahtjeva za prijateljstvo Aleksu od strane starijih dječaka koji su bili dijelom navijačke skupine, no prema Aleksu, lošeg odnosno “zločestog” dijela skupine. Okarakterizirao ih je kao “zločeste” zbog učestalih sukoba za predstavnicima zakona zbog narušavanja javnog reda i mira, oštećenja javne i privatne imovine i slično. Nakon što je prihvatio zahtjeve za prijateljstvo imponiran time što ga žele za prijatelja “vau oni mene žele za prijatelja”, starija grupa dječaka mu je počela slati poruke sadržaja “mali *gej*”. To je u društvu shvaćeno kao oblik šale, no Aleksu je, iako je imao tek osam do devet godina, bilo jasno kako su pitanju iskrene i namjerne uvrede i provokacije.

Referirajući se na Majinu usporedbu male djece sa spužvama, Aleks je kao osnovnoškolac jednako kao spužva “upijao” sve oko sebe – društvene norme, zakone, pravila i razgovore. Isto tako je “upio” kako “to nije dobra stvar, biti *gej*”. Rezultat spoznaje te informacije rezultirao je dubokim krizama identiteta i strahovima koje je opisao ovako:

“Isuse Kriste, ne ja to nisam, zaš oni meni to govore” (...) stvoriš već tu neku, neki sam stres prema svom identitetu, a nisi ga uspio ni, onak, istražiti (...) i to je tada bila neka fantazija, ja i dalje nisam sebi to priznati htio, jer sam znao kakve, ono. S tom nekom... uvijek s premisom sam išao da je to društveno neprihvatljivo, da ja to ne smijem biti, moji će se roditelji odreći radi toga (...) prvi srednje sam bio kao biseksualan, al to je bilo ‘nak više društveno kao “a aj on voli cure” i tak.

Zbog iskustva *cyberbullying*-a, uz opće javno mnijenje po pitanju neheteroseksualnih osoba, Aleks je ostatak osnovne škole te početak srednje, sustavno

pokušavao potisnuti svoje biološke nagone koji su se javljali refleksno i van njegove kontrole prilikom susreta s njegovim prijateljima. Implementirani strah i stigma oko neheteroseksualne orijentacije rezultirali su odgađanjem i prikrivanjem njegove stvarne seksualne orijentacije. Kako sam Aleks kaže: “jer stvar je onak kad si u srednjoj školi, to je period kad najviše sazrijevaš, tražiš svoje mjesto, svoj identitet”. Spojivši tu izjavu i činjenicu kako je prikrivao i odgađao priznavanje samom sebi svoju seksualnu orijentaciju, dolazim do zaključka kako je Aleks emocionalno, identitetski, samoostvarujući, najvažniji dio života (srednja škola) bio ograničen u pogledu emocionalnog iskustva. Emocionalnog u onom pogledu kako su mu uskraćena iskustva koja bez stigmatiziranja mogu iskusiti heteroseksualni adolescenti na svakodnevnoj razini: “ne znam, ne možeš se šetat sad s dečkom promenadom, pored kafića i dok se držite za ruke, a da ne bude nekih pogleda i neugodno” (Aleks). Životno i emocionalno iskustvo su u tom pogledu ograničeni i na neki način odgođeni za kasnije faze života kada osoba, u ovom slučaju Aleks, napravi određeni “shift u pogledu tog balončića” odnosno dok ne poveća selektivnost prilikom stupanja u društvena događanja i socijalizacije. Zbog direktnih posljedica *cyberbullying*-a koje su se manifestirale stvaranjem straha i averzije³ prema ideji *gay* osobe kod Aleksa, kao rezultat postoje i trajne indirektno posljedice po pitanju emocionalnog i životnog iskustva na način da su mu isti ostali uskraćeni ili odgođeni.

Kao kreatorica sadržaja na *online* platformama *YouTube* i *TikTok*, Maja se susretala sa *cyberbullyingom* jačeg inteziteta, učestalije frekvencije i destruktivnijeg sadržaja. Prethodno opisani slučajevi *cyberbullying*-a putem spomenutih platformi, nisu utjecali na Maju na toliko ozbiljno razini kao u slučaju Aleksa, a kao razlog tome navodi iskustvo *cyberbullying*-a iz osnovne škole na osnovi fizičkog izgleda:

At that point, ja sam znala tko sam, ja sam znala da sam ja lezba koja ima muški stil oblačenja, i ja sam to prihvatila i ja sam tim bila ponosna (...) zato što sam imala dovoljno vremena da radim na toj traumi od osnovne škole i da gledam šta moram svatit ozbiljno, a šta ne moram svatit ozbiljno.

³ Averzije koja je prethodno implementirana kroz socijalizaciju.

Majino iskustvo *cyberbullying*-a na osnovi seksualne orijentacije dogodilo se nakon *cyberbullying*-a na osnovi fizičkog izgleda. Zbog toga je, kako kaže, s vremenom implementirala određene mehanizme i svojevrsne filtere sadržaja te tako lakše podnosi homofobne komentare te komentare koji uključuju njenu obitelj. Naglasila je i razliku između impersonalnog *cyberbullying*-a, onda kada ne zna tko je počinitelj, i onog osobnije *cyberbullying*-a od strane vršnjaka i razrednih kolega:

Ja sam znala da nekoliko tih grubih komentara, i to impersonalnih, koji nisu dolazili od osoba koje znam inače. Znala sam da to neće utjecati na mene jer sam bila starija, pametnija i imala sam dovoljno vremena da radim na toj traumi od osnovne škole.

Maja ističe faktor vremena, odnosno dobi kao jedan od ključnih razloga zašto ju uglavnom iskustva sa *cyberbullyingom* danas više i ne pogađaju toliko - barem ne kao ono iz osnovne škole. Naravno, na taj faktor dobi treba nadodati i činjenicu kako je upravo zbog te traume iz osnovne škole, razvila određene obrambene i selektivne mehanizme u budućim interakcijama i situacijama kada je žrtva *cyberbullying*-a ili *bullying*-a. Sadržaj tih komentara i poruka koje Maja dobiva na svoje objave putem *TikTok*-a i *Instagram*-a, ponekad ju pogodi u razmjerima da prouzroči u njoj egzistencijalna pitanja:

Bilo je nekakvih komentara koji su me ostavili kao "jebote ovo je stvarno odvratno za reći". Pogotovo komentari kada bi se uplela moja familija u to, ne znam, "tvoj ćaća i mater ne znam kako uopće mogu biti ponosni s tobom" (...) i jednom momentu iako ti znaš da su tvoji roditelji takvi, da su najbolji roditelji, svejedno te ti komentari potresu jer ti imaš tu ideju u glavi da ti nisi that perfect golden child koje su tvoji roditelji htjeli. Točnije roditelji koji potencijalno znaju da neće dobiti potomka od tebe, znaju da se nikad u životu nećeš oženiti za muškarca (...) ja sam zbog toga znala doubtat [sumnjat] u vezi toga kako se moji roditelji osjećaju u vezi mene, i u tim nekim situacijama sam ostala dosta posrana (...) u konačnici, ti ljudi ne znaju moje roditelje, ja znam svoje roditelje i znam da će nas uvijek voljeti, i da nas vole.

Maja, slično kao i Aleks, suočava se sa osnovnim egzistencijalnim i identitetskim pitanjima. Dovodi se u pitanje uvjetovanost ljubavi roditelja, njihova percepcija vlastita djeteta (Maje) te u konačnici doslovna egzistencijalna pitanja poput potomstva na način da osoba razmišlja o potomstvu te isto tako proširenju obitelji, prenošenju genskog nasljeđa i u konačnici opstanku vrste - dovodi se u pitanje vlastita uloga u društvenom, ali i organskom svijetu.

Majino mišljenje o takvim iskustvima koja joj se trenutno događaju je uglavnom pozitivno, jer kako sama kaže “meni je najbitnije da ja znam sa sobom da jesam, i što ja jesam”. Uz samopotvrđivanje i samoaktualizaciju, kao bitnu stavku navodi i podršku prijatelji, obitelji i svoje djevojke: “drugo najbitnije je imati podršku, a podršku fala Bogu imam”. Samoaktualizacija i samozadovoljstvo uz afirmaciju bliskih ljudi unutar “balončića” (Aleks) dosada su se pokazali dovoljnima za sretan, miran i siguran društveni i ljubavni život Aleksa i Maje.

5.3.3. Usporedba posljedica i mehanizama *cyberbullying*-a na osnovi fizičkog izgleda, školskog uspjeha i slično sa *cyberbullying*-om na osnovi seksualne orijentacije

Oba tipa *cyberbullying*-a temeljila su se disbalansu moći unutar društvene skupine - Majin razred, *YouTube* i *TikTok* kanal te Aleksov razred u srednjoj školi i grupa starijih prijatelja. Kao što sam već prije napisao, smjerovi i intenziteti *cyberbullying*-a su se razlikovali od slučaja do slučaja.

Ono što je karakteristično kod *cyberbullying*-a na osnovi fizičkog izgleda i školskog uspjeha je što su počinitelji imali prikrivene/indirektne motive i razloge za takvo destruktivno ponašanje. Maja i Aleks su dehumanizacijom i objektivizacijom postali sredstvima drugih interesnih skupina. Takve situacije su suptilne, a ove dvije se razlikuju u “finim nijansama”. Maja je bila kolateralna žrtva dvije društvene skupine - s jedne strane muške grupe, čiji je interes počivao na afirmaciji ostatka muške grupe te s druge strane ženske grupe, čiji je interes bila afirmacija muške grupe iz potencijalno romantičnih razloga. Također, obje grupe (muška i ženska) su bile “viša klasa” unutar Majinog razreda te su oni bili ti koji su manifestirali “posjed moći” nad žrtvom. Aleks je postao sredstvom inače vlastite interesne “više” grupe, pa je smjer *cyberbullying*-a

horizontalan u smislu “klasne” pripadnosti, čiji su se interesi s vremenom sustavno počeli razlikovati od Aleksovih. Aleks tada suptilno postaje oruđem, odnosno sredstvom uspjeha ostatka grupe, iako se Aleksova pripadnost toj grupi može dovesti u pitanje nakon Aleksovih iskaza.

U slučajevima *cyberbullying*-a na osnovi seksualnosti Aleksa, Luke i Maje, motivi i razlozi počinitelja nisu na prvu najjasniji na način da žrtve osim Maje, nisu imali konkretno i direktno navedene motive počinitelja, već su oni rezultat suptilnijih izvora odnosno isto kao i kod Maje, ideologija. U slučaju Aleksa, počinitelji su bili stariji dječaci koji osim naziva “mali *gej*” nisu sezali dalje u kontekstu *cyberbullying*-a. Situacija nije kulminirala na način da je došlo do fizičkog nasilja te razlog takvom ponašanju je, kako Aleks vidi: “dječja igra”. Osim tog objašnjenja, koje je jednodimenzionalno, postoji i drugo, a to je da su mu namjerno, ciljano htjeli verbalno nauditi u svrhu vlastite zabave koja je rezultat već spomenutih izvora, ideologija poput patrijarhata, heteronormativnosti te konzervativne sklonosti perpetuiranju dominantnih vrijednosti. U slučaju Luke, motivi počinitelja ishodište imaju u emotivnim i duševnim stanjima istih. Emocije poput ljubomore, pohlepe, posesivnosti i slično, uz element “dosade” dovoljni su, izgleda, motivi za *cyberbullying*, odnosno klevetu drugih osoba, u ovom slučaju, unutar *LGBTQ+* zajednice na stranicama za upoznavanje kako bi žrtvama dugoročno naudili i naštetili te tako proizveli disbalans moći koji u početku nije osnova klevete. Dakle, kao što je prethodno već navedeno kleveta nije rezultat disbalansa moći već sredstvo za postizanje tog disbalansa koji se u konačnici vremenom, zbog širenja lažne informacije, ispoljava na razne način: da je žrtva izolirana na stranicama za spojeve te nemogućnost žrtve da opovrgne te dezinformacije. Maja kao kreator sadržaja na *online* platformama, češće je izložena iskustvima *cyberbullying*-a što se i pokazalo kroz intervju. Motive autora zlonamjernih i uvredljivih komentara možemo objasniti, kako je Luka rekao: “skrolaš i vidiš nekog, nešto što tebi nije dobro i odlučiš potrošiti deset sekundi svoga dana da nešto ružno napišeš, i onda samo odeš dalje”. Iznimku ipak čine javljanja u Majin privatni *chat* koja sadržavaju “religijski *cyberbullying*”. Tada, kao što sam već napisao u jednom od poglavlja, pojavljuje se moment kada motivi postaju religijski ili ideološki potkrepljeni - više nije stvar “dječje igre”, “dosade” ili pak nekog oblika zabave. Motivi počinitelja u tom slučaju uporište imaju u makro razinama, u širim društvenim sustavima, idejama i strukturama koje oblikuju naše iskustvo na svakodnevnoj razini - politika upravljanja državom, sekularnost iste, školski kurikulum i sl. Motivi poput tih, ne mogu se više

klasificirati i opravdati “dječjom igrom”. Majino iskustvo dogodilo se za vrijeme njene srednje škole, ali identitet i dob autora tih poruka, Maja ne zna. Pretpostavljanje dobi autora poruka, bilo to dijete, adolescent ili odrasla osoba, otvara dodatna pitanja u kontekstu odgoja djece, medijskog sadržaja kojeg ista gledaju, razine sekularnosti države i neka druga, možda statistički lakoprovjerljiva pitanja.

Kod oba tipa *cyberbullying*-a, uočio se faktor anonimnosti - *fake* profili Majinih razrednih kolega, alijasi korisnika na *YouTube*-u, *TikTok*-u i Instagramu, neuključenost Aleksa u grupne razgovore (kao oblik anonimnog *cyberbullying*-a). Kao što su Luka i Maja rekli, anonimnost nosi određenu slobodu, do neke mjere briše granice slobode izražavanja dok osobni profili na kojima se vidi tko piše ipak ograničavaju destruktivno ponašanje pojedinca odnosno korisnika profila. Na primjeru Maje, pokazalo se kako ni to ne predstavlja prepreku destruktivnom i namjernom *cyberbullying*-u - komentari osobnih profila razrednih kolega poput “seksi si” primjer su suptilnog *cyberbullying*-a za koji je ipak potreban kontekst i kvalitativan pristup kako bi se otkrio i shvatio.

Sugovornici Aleks i Maja, uglavnom su dali slične odgovore po pitanju usporedbe posljedica oba *cyberbullying*-a. Oboje se naglasili primat dobi žrtve na način da oboje smatraju *cyberbullying* i *bullying* veće i dugotrajnije posljedice (traume) ostavljaju na žrtvama što su one mlađe životne dobi. Oboje su iskusili *cyberbullying* za vrijeme osnovne škole te oboje to vide u konačnici, dugoročno gledano, kao pozitivno iskustvo koje ih je izgradilo u osobe kakve danas jesu. Naravno, ne negiraju štetnost takvih iskustava i stvarnost posljedica s kojima žrtva živi još neko izgledno vrijeme, ali takvo negativno iskustvo uspjeli su pretvoriti u svojevrсну lekciju i “podlogu” za budući život. Recentnija iskustva *cyberbullying*-a priznaju kako su lakše podnijeli, a razlog tomu pridodaju prošlim iskustvima. Posljedice u oba slučaja su jasne i dubinske - Aleks smatra kako je emocionalno i iskustveno zakinut u usporedbi sa svojim heteroseksualnim vršnjacima. U kontekstu socijalne marginaliziranosti i danas živi s posljedicama koje su se manifestirale kao obrambeni i selektivni mehanizmi koji su rezultat srednjoškolske traume. Maja priznaje kako se u zadnje vrijeme nije našla uvrijeđenom ili napadnutom zbog komentara koji sadrže govor mržnje ili *cyberbullying*, a to objašnjava faktorom navike i visokom razinom samopouzdanja i afirmacije od njoj bliskih osoba poput obitelji i prijatelja.

5.4. Edukacija i prevencija *cyberbullying*-a

Na početku svakog intervjua bilo je riječi o iskustvima sugovornika s edukacijama o *cyberbullying*-u dok je na posljetku tema bila njegove moguće prevencije. Pod tim se mislilo jesu li sugovornici ikad prisustvovali nekom obliku edukacije za vrijeme školovanja; gostujuće predavanje na temu, možda obrada teme na satu razrednika ili u sklopu nastave informatike. Iskustva su varirala od sugovornika do sugovornika. Tako je Luka odgovorio potvrdno odnosno kako je prisustvovao takvim edukacijama za vrijeme osnovne i srednje škole, no slabo ih se sjeća:

Ja sam ti jako... srednja osnovna i tog se jako malo sjećam jer me nije bilo tak pretjerano bitno tak da je više bilo onak opušteno da ja to završim i prođem. Pogotovo nisam obraćao pažnju na tak, pod navodnicima, recimo nebitnije stvari (...) Ne smatram to nebitnim neg smatram da sam onak, jasno mi je šta se događa i kako se mogu zaštititi.

Luka, pretpostavljam kao i većina osnovnoškolaca, gostujuća predavanja klasificira kao “nebitna”. Iako je naglasio kako ne misli da su takva predavanja i edukacije zaista nebitne, mogu se s njime poistovjetiti - radionice takvog tipa, uglavnom kroz osnovnu školu, imaju relativno slabiji utjecaj na učenike nego kad bi se ista radionica odvila u srednjoj školi. Tome svjedoči i iskustvo drugog sugovornika, Matka, koji je to dodatno potkrijepio anegdotom iz srednje škole:

Pa osim tih što sam gledao u osnovnoj, i ja sam ti to jedno održao dok sam bio u srednjoj. Ne, jel, ne u srednjoj nego klincima u osnovnoj, ne sjećam se koji razred, al' ja sam tad' bio srednja, mislim treći valjda (...) uglavnom, ne sjećam se ni šta sam pričao tada, bila je neka preza i neke igrice tipa memory na kraju. Ja se toga ne sjećam pa mogu mislit kak je njima to ostalo u glavi, a ja drž'o te radionice, predavanje (...) nisu nešto ... pozitivno aktivni bili, ne znam.

Luka i Matko iznijeli su skeptične stavove oko funkcionalnosti i valjanosti izvođenja radionica i edukacija na temu *cyberbullying*-a. Kao razloge, obojica navode relativnu “nebitnost” sadržaja te kako se “poanta takvih radionica manje-više

podrazumijeva i zna od prije”. Na temelju tog razmišljanja, pretpostavljam kako se mehanizmi školskog *bullying*-a implementiraju i u mehanizme *cyberbullying*-a - sugovornici smatraju kako su već dovoljno educirani o prevencijama *cyberbullying*-a iako nisu prošli formalnu edukaciju o *cyberbullying*-u. Upravo zbog sličnosti mehanizama obje vrste zlostavljanja, logika u prevenciji ostaje ista - ako roditelji i nastavničko osoblje sustavno uče djecu kako je nasilje u bilo kojem obliku devijantna vrsta ponašanja, tada je zaključak sljedeći: *cyberbullying* je devijantna vrsta ponašanja.

Zanimljivo mišljenje o edukacijama iznijela je i sugovornica Maja koja, smatram, narativ o radionicama stavlja u zanimljivu perspektivu:

Al i to je bilo very brief, jako slabo razrađeno, bez ikakvih, nekakvih glavnih natuknica. Čisto onako nekako da se cyberbullying spomene, to je loše i to je to (...) nemoj bulijati ljude na internetu, to nije dobro blablabla al' to je sve što je bilo spomenuto (...) Uopće nije bilo kako to preventirati, nego je bilo pitanje toga da se to uopće ne radi in the first place. Znači ne ono kako tebi pomoć' kao žrtvi, što je bilo ekstremno glupo zapravo (...) bilo bi bolje pomoć žrtvi toga, ali ne! Bilo je fokusirano samo na to, nemojte to raditi. A sad ako se nađeš kao žrtva, snađi se

Maja glavnu zamjerku predavanja vidi u stavljanju fokusa na relativno “nebitne” stvari. Nebitne u onom smislu kako osnovnoškolska djeca vjerojatno neće odlučiti da za života neće biti počinitelji *cyberbullying*-a jer su čuli da je to loše na gostujućem predavanju. Maja smatra kako “će nasilnika i *cyberbullying*-a uvijek biti” te da su takve interakcije među mladima, još uvijek, neizbježne. Umjesto stavljanja fokusa na općenitosti *cyberbullying*-a, fokus treba biti na posljedicama istoga. Posljedice snose djeca (žrtve), koja tada u ranijoj osnovnoškolskoj dobi i dalje ovise o skrbi roditelja i brizi nadležnih tijela - škola, nastavničkog osoblja i sl.

Aleksovo znanje o *cyberbullying*-u i govoru mržnje izvor ima na društvenoj mreži *Tumblr*. Tamo je zapratio nekoliko profila, koje prati još uvijek, koji svoje objave posvećuju uglavnom slučajevima *cyberbullying*-a i govora mržnje iz javnog svijeta - konkretno navodi primjer jednog pjevača koji je putem druge društvene mreže doživio višestruke *cyber* napade i komentare mržnje. Jedna od spomenutih stranica na *Tumblr*-u je taj slučaj popratila serijom objava na način da se na edukativan način obradila meta napada odnosno seksualna orijentacija pjevača. U fokus je stavljena meta

napada te potencijalni motivi počinitelja i autora komentara. Na taj način se sustavno educira šira masa ljudi o tome “kako nečija seksualna orijentacija nije i ne treba biti poziv na mržnju, a isto tako kako ne postoji valjani razlog biti mržen od nekoga” (Aleks).

Povezavši iskustva Luke, Matka i Maje, primarni fokus edukacija o *cyberbullying*-u trebao bi biti na žrtvama. Iako su obje vrste (*bullying* i *cyberbullying*) fundamentalno iste, *cyberbullying* se ipak nešto razlikuje po svojim posljedicama u kontekstu djece i adolescenata. Ukoliko je osoba postala žrtvom *cyberbullying*-a temeljenog na objavljivanju audio ili audio-vizualnog sadržaja, tada taj sadržaj ostaje trajno pohranjen u nekom digitalnom obliku. Brisanje s javnih *servera* je naravno moguće, no privatni uređaji poput mobitela počinitelja ostaju zaštićeni ukoliko u svemu (slučaju *cyberbullying*-a) ne sudjeluje pravno/sudsko tijelo. Takvi i slični primjeri raspleta slučaja *cyberbullying*-a, rasvjetljavaju kako se s posljedicama *cyberbullying* ipak znatno razlikuje od *bullying*-a - mobitel i računalo kao privatno vlasništvo i nemogućnost pristupa žrtve istome.

Aleks se zalaže za makro pristup prilikom rješavanja problema *cyberbullying*-a na način da se sustavno adresiraju širi društveni procesi i ideologije koji u konačnici rezultiraju ponašanjem kao što je *cyberbullying*, *bullying* ili govor mržnje neovisno na kojoj osnovi.

U konačnici, svi sugovornici su se složili kako je najbolji način prevencije i suzbijanja *cyberbullying*-a edukacija ljudi. Razlika nastaje kada Aleks edukaciju i promjene smješta na makro razinu - šire društvene sustave, stanja i ideologije koje prevladavaju društvom i u konačnici rezultiraju nekim od oblika *cyberbullying*-a, *bullying* ili govora mržnje. Maja, Matko i Luka edukaciju smještaju na mikro razinu na način da istu žele unaprijediti i poboljšati na razini radionica i predavanja na načine koje sam prethodno naveo i objasnio.

6. Zaključak

Ovaj rad pružio je uvid u nove spoznaje po pitanju *cyberbullying*-a. Konkretno se fokusirao na iskustva žrtava *cyberbullying*-a *LGBTQ+* osoba. Usporedba *cyberbullying*-a na osnovu fizičkog izgleda, školskog uspjeha i slično sa

cyberbullying-om na osnovi neheteroseksualne orijentacije sugovornika žrtava rezultirala je analizom percepcije iskustva sugovornika u oba slučaja. Osim toga, dimenzije koje je rad pokrio tiču se žrtvine percepcije motiva počinitelja, posljedica tog iskustva te analiza stvarnih motiva, ali i njihovo smještanje u šire sociološke narative.

Motivi počinitelja *cyberbullying*-a na osnovi neheteroseksualne orijentacije sugovornika svoje uporište imali su u ideologijama poput heteronormativnosti, patrijarhata i konzervativno - tradicijskim normama i vrijednostima. Također su uočeni i religijski motivi kao pokretači *cyberbullying*-a neheteroseksualnih osoba. Sve to skupa, manifestiralo se verbalnim vrijeđanjem sugovornika na temelju njihove neheteroseksualne orijentacije. Poveznice tih makro koncepata s njihovim mikro narativima koji su se ostvarivali kroz *cyberbullying*, ostale su uglavnom nedorečene. Drugačije rečeno, kanali utjecaja tih makro koncepata na počinitelje mogu se samo pretpostaviti: masovni mediji, masovna kultura, konzervativno - tradicijske norme i vrijednosti usvojene kroz primarnu (obitelj) i sekundarnu (prijatelji) socijalizaciju. Posljedice iskustava *cyberbullying*-a na osnovi neheteroseksualne orijentacije sugovornika uglavnom su slične ili jednake. Posljedice poput smanjenog i odgođenog emocionalnog i životnog iskustva, prepoznao je jedan od sugovornika, a to opravdava upravo heteronormativom koji je i dalje dominantan u društvu. Drugačije rečeno, šetnja promenadom (šetnicom) dvije muške osobe dok se drže za ruke predstavlja potencijalno opasnu situaciju za obojicu - kako je opisao jedan od sugovornika. Na taj način, takva i slična iskustva zbog straha su za neheteroseksualnog sugovornika smanjena i odgođena za kasnije životne periode kada je pažljivijom selekcijom napravio “*shift* unutar balončića” (Aleks) - stvorio za sebe siguran krug prijatelja.

U kontekstu *cyberbullying*-a na osnovi fizičkog izgleda i školskog uspjeha, motivi počinitelja ostali su unutar mikro narativa; interesi razrednih grupa te njihova simbolična nadmoć nad žrtvom, bili su dovoljni za počinitelje. Sve to u kontekstu “dječje igre” kako su sugovornici opisali, ostavlja nezanemarive posljedice na žrtve. Sugovornica je prepoznala svojevrsnu fiksaciju identiteta sebe kao žrtve bez obzira što je razlog *cyberbullying*-a nestao - težina. Isto tako, odnos počinitelja i žrtve također je ostao fiksiran iako je faktor težine koji je bio predmetom *cyberbullying*-a u jednom periodu nestao. Jedna od žrtava razvila je određene mehanizme prevencije takvih iskustava na način da je opreznijom selekcijom potencijalnih budućih interakcija (prijateljstava) šanse za *cyberbullying* svela na relativni minimum. Također, na primjeru sugovornika, uočena je zanimljiva varijanta *cyberbullying*-a, subliminalni

cyberbullying. Subliminalni *cyberbullying* temelji se na nečinjenu odnosno pasivnošću počinitelja. Intencionalno *nelajkanje* tu pasivnost smješta unutar konteksta *cyberbullying*-a na način da su posljedice subliminalnog za žrtvu iste kao i da je doživjela aktivan *cyberbullying* - socijalna marginaliziranost i izolacija. Subliminalni *cyberbullying* puno je suptilniji i teži za uočiti ukoliko se ne provode dubinska istraživanja poput intervjua tijekom kojih se propituje žrtvina percepcija - otuda naziv *subliminalni cyberbullying*.

Sugovornici se slažu kako su ukupne posljedice svih iskustava *cyberbullying*-a u konačnici i pozitivne. Proživljena traumatična iskustva doprinjela su implementiranju određenih obrambenih obrazaca ponašanja kod žrtava za koje smatraju da su im danas od životno značajne koristi na način da su danas jači, pametniji i oprezniji u kontekstu novih interakcija i prijateljstava.

Percepcije iskustava *cyberbullying*-a neheteroseksualnih sugovornika smještene u kontekst, pružaju uvid u motive počinitelja, mehanizme *cyberbullying*-a, njegove suptilnije oblike i podoblike i na taj način omogućuju sustavno praćenje i razvijanje novih preventivnih mjera u pogledu istraživanog fenomena. U konačnici, mogu se otkriti makro koncepti i sustavi zaslužni za destruktivne mikro narative koji se ispoljavaju u obliku *cyberbullying*-a *LGBTQ+* osoba na osnovu njihove seksualne orijentacije. Bilo bi korisno i zanimljivo detaljnije istražiti kanale prijenosa makro vrijednosti u mikro narative kako bi se otkrili mehanizmi perpetuiranja određenih društvenih vrijednosti, u slučaju ovog istraživanja vrijednosti poput heteronormativnih, tradicionalno - konzervativnih, patrijarhalnih i religijskih vrijednosti koje su u konačnici rezultirali destruktivnim ponašanjem pojedinaca.

7. Popis literature

Hinduja, Sameer i W. Patchin, Justin (ur.) (2020). *Bullying, Cyberbullying, and LGBTQ Students*. Cyberbullying Research Center.

Lamont, Michele, Pendergrass, Sabrina i Pachucki, Mark (2015). "Symbolic boundaries". *International encyclopedia of social and behavioral sciences*, 2, 850-855.

Martin, Alec (2016). "Perceptions Surrounding Cyberbullying and Self-Disclosure Among the LGBTQ Community: A Qualitative Approach". *Media and Communication Studies Summer Fellows*. 5.

Pinheiro, Luzia i Pinheiro - Neves, Jose (2010). "Cyberbullying". *International Journal of Technoethics*, 1(3), 24–34.

Sabella A., Russel, W. Patchin, Justin i Hinduja, Sameer (2013). "Cyberbullying myths and realities". *Computers in Human behavior*, 29(6), 2703-2711.

Brand Watch. URL: <https://www.brandwatch.com/reports/cyberbullying-2016/>
(2022-9)

United Nations. URL:
<https://www.un.org/en/hate-speech/understanding-hate-speech/what-is-hate-speech>
(2022-9)